

Dossier del professorat

MUSEU D'HISTÒRIA
CAMBRILS

CAMBRILS EN TEMPS DE GUERRA

- Itinerari educatiu -

ESO
BATXILLERAT

Edita: Museu d'Història de Cambrils
Assessorament: Arxiu Municipal de Cambrils
Fotos: © dels autors
Textos: Auriga Serveis Culturals
Disseny: Auriga Serveis Culturals
Impressió: Grup Bou
Dipòsit Legal: T-94/2011
Imatge de portada: Dones fent cua a la plaça d'Espanya
Arxiu Municipal de Cambrils (cedida per un particular desconegut). Núm. reg. 7795-31.

ITINERARI "CAMBRILS EN TEMPS DE GUERRA"

Objectius

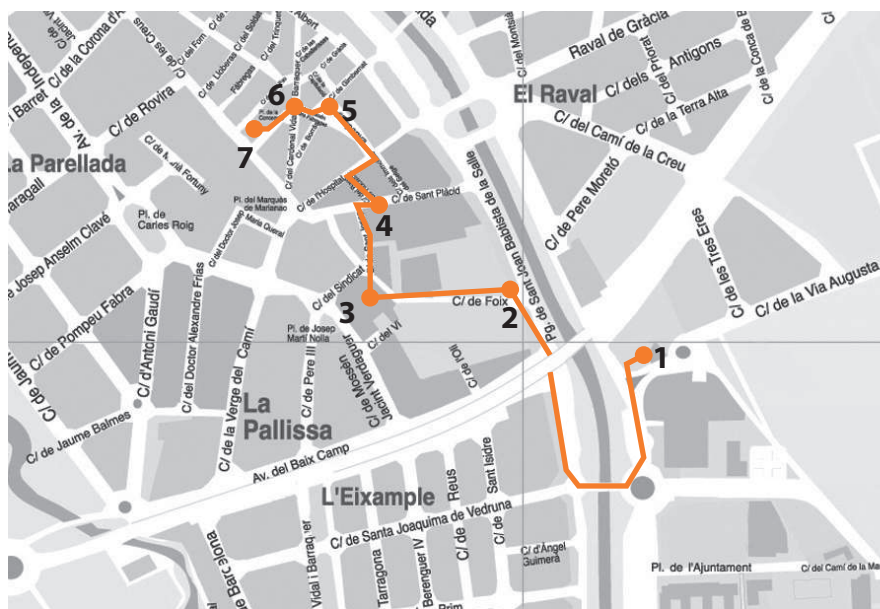
- Conèixer les situacions de la rereguarda que afavoreixen la comprensió dels principals problemes provocats per la Guerra Civil espanyola a Cambrils.
- Utilitzar un conjunt de coneixements i de fonts primàries que faciliten la comprensió i la conceptualització dels espais de la Guerra Civil.
- Aprendre a utilitzar fonts històriques per a la reconstrucció del passat i comprendre que cal interpretar-les.
- Ser conscients dels aspectes relacionats amb la vida quotidiana com a elements essencials per comprendre la Història.
- Destacar llocs quotidians de la topografia urbana del nucli antic amb història.
- Fomentar de manera positiva l'atenció i el respecte cap a les generacions més grans de la societat.
- Sensibilitzar en l'experiència de la Guerra Civil espanyola per poder acostar-se al significat de les guerres que ara tenen lloc en d'altres indrets.
- Fomentar els valors de la pau i prendre consciència de la importància dels valors democràtics i de la cultura de la pau.

Cambrils en temps de guerra

L'itinerari "Cambrils en temps de guerra" pel Nucli Antic de Cambrils pretén que l'alumnat sigui capaç d'identificar alguns dels escenaris de la Guerra Civil a Cambrils per tal de prendre consciència del significat d'aquests fets històrics i de tot el que comporta estar a la rereguarda d'un conflicte armat per a la població.

El recorregut comença al Molí de les Tres Eres (1) on es parla de la població refugiada a Cambrils, segueix el col·legi La Salle (2) i l'antic celler de la Cooperativa Agrícola (3) per conèixer dos d'aquells edificis que van ser confiscats o col·lectivitzats amb un destí concret. L'itinerari continua pel carrer de Sant Plàcid (4), que va ser testimoni d'un dels pitjors bombardejos a la població civil. La següent parada és la plaça d'Espanya (5) on es destaca el paper de l'Ajuntament en moments decisius com la construcció de refugis o la distribució del racionament. Es continua per la rectoria i la casa del cardenal Vidal i Barraquer (6) per parlar de la persecució per motius ideològics amb la conseqüència de l'exili o la mort que van patir alguns habitants de Cambrils.

Finalment, l'itinerari acaba amb la visita del refugi del carrer de les Creus (7) on, a partir dels objectes que s'hi van trobar i que es conserven al Museu d'Història de Cambrils, s'observaran les condicions de la població en el moment d'utilitzar-los.

Plànol del recorregut de l'itinerari.
Patronat Municipal de Turisme de Cambrils.
Lluís Pàmies

4 ITINERARI "CAMBRILS EN TEMPS DE GUERRA"

L'alumnat disposarà d'un mapa del recorregut amb les diferents parades de l'itinerari. A banda de visualitzar i recollir els aspectes de rereguarda que es treballen a cada lloc, s'anotaran aquelles dades significatives que exemplifiquen com es va viure la Guerra Civil a Cambrils.

Durant el recorregut, aquest espai s'humanitzaran a través de la incorporació de testimonis orals, imatges del passat i altres elements de contextualització que ajudin a la comprensió i visualització de les explicacions. Uns materials que formen part de la memòria d'un poble i que en aquesta ocasió recuperem per a descobrir-los de nou i apropar la història a l'alumnat. L'itinerari pretén defugir els grans fets o efemèrides de la Guerra Civil que sovint queden llunyans per l'alumnat, apropant la història i posant l'accent en la ciutadania que habitava Cambrils, víctimes, també, del conflicte.

L'itinerari vol fixar-se en la gent comuna del carrer que podrien ser els seus avis o besavis i que van patir els efectes del conflicte.

Aquesta aproximació també pretén que l'alumnat prengui consciència que l'actual democràcia és fruit de la lluita de molts homes i dones com ells, que van defensar les llibertats democràtiques i que per tant, tots formem part de la història i en som responsables.

Prèviament a l'itinerari, es proposa que l'alumnat faci una recerca de testimonis orals, fotografies, objectes, premsa... en el seu propi entorn, en la història de la pròpia família. A partir dels retalls de vida de la gent de Cambrils i de la família dels mateixos participants, es promou l'empatia i fa significativa una història feta des de la primera persona.

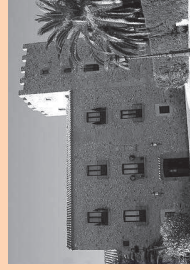
La implicació dels joves en la recuperació de la memòria democràtica, a banda de treballar en una de les competències bàsiques del currículum de l'ESO i BAT, servirà per complementar la visita. Tot el material recollit per l'alumnat, o una selecció feta abans pel professorat, s'introduirà al llarg del recorregut, i convertirà l'itinerari didàctic en un espai de participació per tal de reforçar la idea que la història la formem totes les persones.

CASA SANT JOSEP
HOSPITAL DE SANG
Víctimes militars i civils

PARC SAMÀ
CENTRE DE RECLUTAMENT
L'allistament forçós

CASTELL DE VILAFORTUNY
QUARTER
La presència internacional

2- COL·LEGI LA SALLE
Confiscacions

1- MOLÍ DE LES TRES ERES
Refugiats de guerra

3- ANTIC CELLER DE LA
COOPERATIVA AGRÍCOLA
Les col·lectivitzacions

4- CARRER DE SANT PLÀCID
Els bombardejos a la població

5- PLAÇA D'ESPANYA
Els refugiats i el racionament

7- PLAÇA DE L'ESGLÉSIA
Els refugiats

6- RECTORIA I
CASA DEL CARDENAL
La persecució ideològica

L'INICI I LES CAUSES DE LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA 1936-1939

La Guerra Civil espanyola es va iniciar amb un alçament militar el 17 de juliol de 1936 a la guarnició de Melilla, que l'endemà es va estendre pertot arreu de l'Estat. Un cop d'estat militar contra el Govern del Front Popular esquerrà, elegit democràticament el febrer d'aquell mateix any, va donar lloc a una guerra llarga amb moltes conseqüències.

El cop d'estat no va triomfar arreu. Mentre en algunes zones ho va fer de seguida, en d'altres la resistència de les forces lleials a la República i l'alçament popular en armes va impedir-ho. D'aquesta manera, l'Estat quedava dividit en dos territoris: d'una banda, la zona controlada per les tropes colpistes, aviat liderat pel general Franco; d'altra banda, la zona que es mantenia fidel a les institucions de la República.

També el nostre país va ser un indret on es va posar en entredit l'ordre mundial, aleshores enfrontat en dos grans blocs, que seran un dels gèrmens de la Segona Guerra Mundial.

Les causes de la guerra cal buscar-les en les tensions acumulades durant anys, bipolaritzades en les forces dels nacionals i dels republicans. Però els dos bàndols aglutinaven sectors diversos de la societat amb finalitats i objectius també molt diferents. Aquestes fractures sovint es donaven al si de les mateixes institucions, classes socials i famílies que sovint es van veure enfrontades.

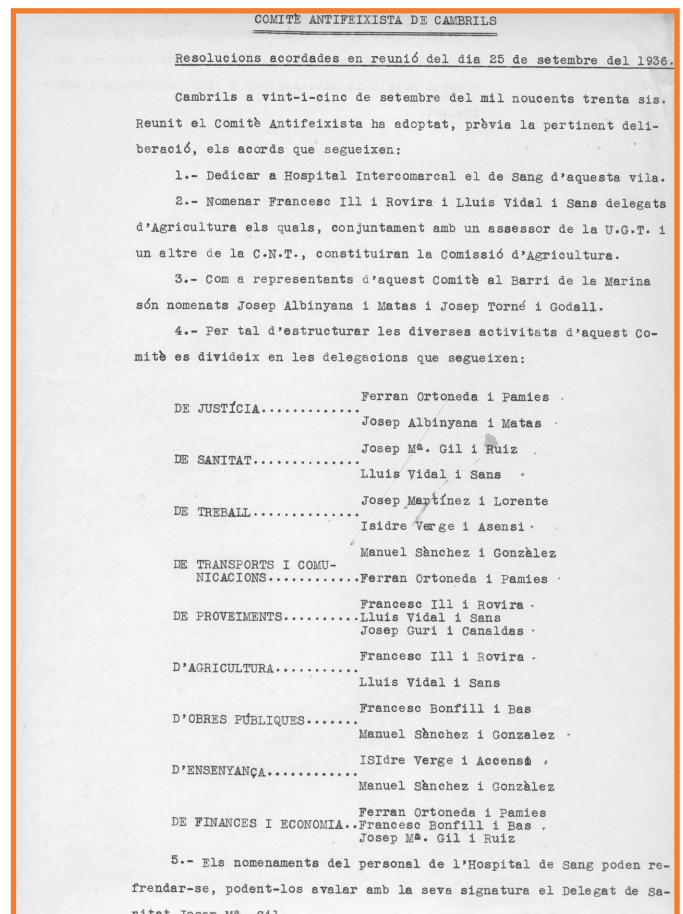
Moltes vegades, bona part de la població no tenia un posicionament ideològic que es pogués identificar clarament amb un o altre bàndol i els seus posicionaments anaven més aviat marcats per les circumstàncies. És el cas de molts reclutes que van arribar lluitar en ambdós bàndols o aquelles persones que se sentien incòmodes amb els excessos comesos tant en el republicà com en el nacional.

L'inici de la Guerra Civil a Cambrils

El 19 de juliol de 1936, una patrulla de carrabiners implantaren l'estat de queda i de guerra a toc de cornetí per diversos indrets de la població. A la tarda ja es podien veure veïns del poble amb armes primàries i poc aptes per a la guerra.

De seguida es va fer una recollida de matalassos i es col·locaren com a barricada a les entrades de la vila, des d'on es controlaven els moviments de les persones sospitoses de no ser afectes a la República. També es formaren grups armats de gent civil que custodiaven la línia de ferrocarril per prevenir possibles actes de sabotatge.

En els dies següents, grups de gent incontrolada de fora de Cambrils arribaren en camions amb el propòsit d'encendre les esglésies i els convents; el record popular diu que venien majoritàriament de Reus. El batlle en funcions, Cassià Castells, s'hi oposà i els féu veure la conveniència de conservar els edificis íntegres per a futures necessitats.

Acta de la reunió del Comitè Antifeixista. Temes tractats: Hospital de Sang i repartiments d'àrees. Arxiu Municipal de Cambrils. Lligall Comitè Antifeixista de Cambrils (1936-38).

El 22 de juliol de 1936 es constituí el Comitè Antifeixista de Cambrils amb membres de les tres organitzacions polítiques d'esquerra que hi havia aleshores al poble i el 30 d'agost s'amplià el nombre de membres del comitè. El primer de setembre quedava aprovat oficialment pel Comitè Central de les Milícies Antifeixistes de Barcelona i a final de mes va restar organitzat en diverses seccions, similars a les regidores municipals.

■ La situació de Cambrils durant la guerra: la rereguarda

Entre el 1936 i el 15 de gener de 1939, Cambrils es va trobar dins de territori republicà. Les infraestructures ferroviàries, portuàries i de carreteres que disposava la població a l'inici de la guerra, permeteren fer arribar materials i rebre molts soldats i civils que havien estat ferits primer del Front d'Aragó i després del Front de l'Ebre. Va ser un centre d'intendència i subministrament important.

A més a més, la seva situació a prop de la costa —amb el port en construcció— i de l'aeròdrom de Reus i punt intermedi entre Tarragona i l'Ebre, convertien Cambrils en un punt estratègic de la rereguarda republicana. Altres infraestructures com ara el Parc Samà, el castell de Vilafortuny i la Casa de Sant Josep (al terme de Vinyols i els Arcs) ben aviat veieren transformada la seva activitat habitual per convertir-se en edificis al servei de la guerra.

ITINERARI "CAMBRILS EN TEMPS DE GUERRA"

L'itinerari comença amb un emmarcament a les causes que provocaren l'inici de la guerra a través de fragments de ràdio, per conèixer com es va viure l'inici de la guerra. L'ús de la retransmissió radiofònica ens permet fer incidència en la importància de la ràdio com a mitjà de comunicació més instantani, que s'utilitzà com a gran via de transmissió de notícies a l'època.

TREBALL COMPLEMENTARI A L'AULA

Per aprofundir en el començament de la guerra, es poden analitzar els articles periodístics que fan referència a la revolta militar, a les edicions del *Diari de Tarragona* del diumenge 19, dimarts 21 i dimecres 22 de juliol de 1936. La Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona disposa d'aquestes publicacions periòdiques digitalitzades que poden ser consultades a través d'internet.

BIBLIOGRAFIA

BERTRAN CUDERS, Josep. *Cambrils. Dictadura i República (1923-1939)*. Cambrils: Edicions de l'Ajuntament de Cambrils, 1989.

VIDAL MAS, Josep Maria. *El llarg camí d'un poble*. Cambrils: Ajuntament de Cambrils, 1990.

MARTÍ ESTRADA, Ignasi. *Cambrils*. Valls: Cossetània Edicions, 2004.

LA POBLACIÓ REFUGIADA

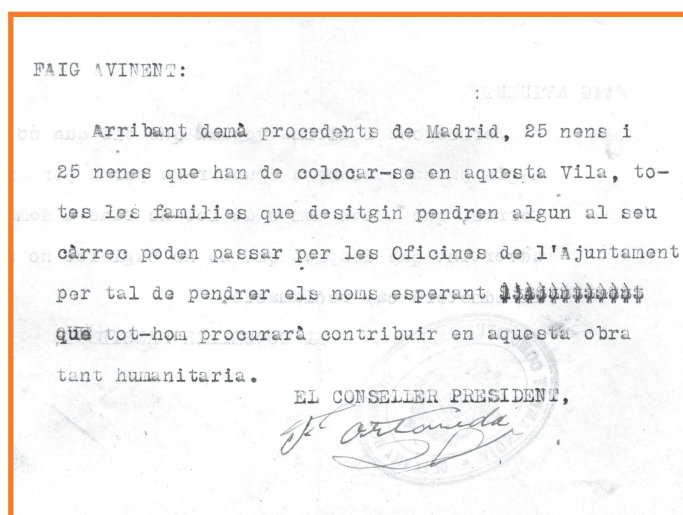
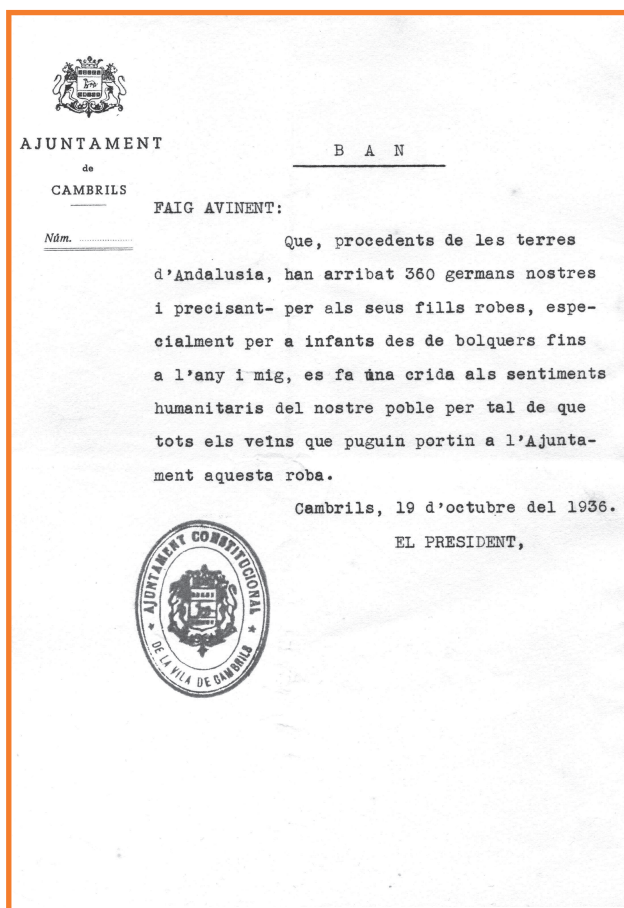
Entre el juliol de 1936 i el desembre de 1938, Cambrils va acollir com a mínim unes 937 persones que havien fugit d'altres zones del país afectades per la Guerra Civil.

Aquests refugiats, que quedaren registrats a la documentació municipal, arribaren en diferents onades, corresponents amb l'evolució dels diferents fronts de la guerra: Andalusia, els primers mesos de la guerra; Astúries, des de la tardor de 1937; Madrid: un primer grup el 1936 i uns altres a partir de l'abril de 1938; Aragó: arribada massiva després de la caiguda del front d'Aragó; Euskadi, l'abril de 1938; les comarques de la riba dreta de l'Ebre, a partir del maig de 1938.

La majoria dels refugiats eren famílies senceres que arribaven amb les poques pertinences que havien pogut recollir i transportar, sovint amb mitjans molt precaris, després de llargs viatges i amb males condicions sanitàries.

El municipi, que en començar la guerra comptava amb una població de menys de 4.000 persones, va realitzar un important esforç per acollir aquests refugiats. Es van fer servir cases que havien estat confiscades als seus propietaris, o bé que estaven abandonades, que ja anteriorment tenien una finalitat assistencial, cases on els seus propietaris els acollien voluntàriament responenent a les crides municipals... I també s'utilitzaren casetes de vigilància dels carrabiners, xalets, edificis annexos a l'estació del tren, edificis auxiliars del Parc Samà, casetes de tros, el Molí de les Tres Eres...

A banda de l'ajuda que els pogués proporcionar la solidaritat dels veïns, l'Ajuntament els lliurava aliments i roba d'abric. Més endavant es va abandonar la provisionalitat inicial i es va intentar normalitzar la situació proporcionar-los llocs de feina: a les bòbiles, a la construcció de refugis o altres tasques de les finques que l'Ajuntament havia confiscat.

Dos bans de 1936 amb disposicions per acollir les primeres onades de refugiats. Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ajuntament de Cambrils. Lligall *Bans i edictes* (1936).

Passades les primeres setmanes de la guerra, el desplaçament dels refugiats va passar a ser controlat pels diferents ajuntaments. Abans de marxar obtenien una autorització de la seva població d'origen que els havia de servir per ser donats d'alta en els llistats de racionament de la població de destinació.

ITINERARI "CAMBRILS EN TEMPS DE GUERRA"

A partir dels bans de l'Ajuntament amb disposicions per acollir les persones refugiades i dels manaments de pagament dels productes de primera necessitat que comprava el municipi, parlarem dels refugiats a Cambrils, del paper del consistori i de l'esforç de la població per acollir aquestes famílies.

TREBALL COMPLEMENTARI A L'AULA

Conèixer l'evolució de la guerra a partir de les procedències dels refugiats que arriben a Cambrils. L'exposició virtual de l'Arxiu Municipal de Cambrils ofereix la informació detallada de l'arribada de refugiats.

BIBLIOGRAFIA

Refugiats de guerra a Cambrils. Exposició virtual de documents de l'Arxiu Municipal de Cambrils. Novembre de 2007.

LES CONFISCACIONS

Durant la Guerra Civil es van realitzar confiscacions de terres i edificis, i així s'inicià el camí de les col·lectivitzacions, les socialitzacions i la municipalització de serveis. A Cambrils es confiscaren edificis per a finalitats diverses.

■ Els edificis dels Germans de La Salle

Els dos edificis conventuals, el col·legi dins del nucli de Cambrils i el convent de Sant Josep al terme de Vinyols i els Arcs, i les finques de La Salle van ser col·lectivitzats pel Comitè Antifeixista de Cambrils.

L'edifici del col·legi va ser utilitzat com a quarter, mentre altres indrets de l'edifici es continuaren utilitzant com a escola. A principis de 1937 es crearen les escoles mixtes de primera ensenyança seguint els corrents de renovació pedagògica que reclamaven que els xiquets i les xiquetes assistissin junts a classe, malgrat que algunes persones no n'eren partidàries.

TESTIMONI: "A principis del 37 es creen les escoles mixtes de primera ensenyança. Per primera vegada nois i noies s'asseuen junts en un mateix pupitre. Algunes famílies es resistien a aquesta mesura i es feien refractàries a lliurar llurs fills a l'escola. Les noves integracions escolars es porten a terme emprant les espaioses sales dels germans de la Salle".
VIDAL MAS, Josep Maria. *El llarg camí d'un poble*, pàgina 43.

■ El convent de Sant Josep: l'Hospital de Sang, les víctimes militars i civils

El 26 de juliol de 1936 se celebrà una reunió entre el Comitè Antifeixista de Cambrils i el de Reus on es féu entrega de l'edifici del convent de Sant Josep, juntament amb la finca annexa, al Comitè Antifeixista de Reus per tal de destinar-lo com a hospital sota l'administració de l'Hospital Intercomarcal de Reus. El primer document on apareix el nom d'Hospital de Sang de Cambrils és un ban del dia 3 d'agost, en què el comitè adreçava una crida a les dones per tal de formar la plantilla d'infermeres.

El centre va funcionar al llarg de tota la guerra durant 29 mesos i hi arribaven sobretot soldats ferits dels fronts de guerra, sobretot de les batalles del Segre i de l'Ebre. A partir de 1937, l'Hospital de Sang va passar a pertànyer a l'exèrcit.

L'edifici havia estat construït deu anys abans de l'inici de la guerra pels Germans de les Escoles Cristianes de La Salle i estrenat el 1928 com a noviciat. A l'inici de la guerra, l'edifici estava en molt bones condicions de conservació i tenia les característiques que es necessitaven per a un hospital: ampli, lluminós, retirat, amb cuina i llits.

La creació de l'hospital va dependre sobretot de dos factors:

- l'organització de milícies populars destinades als fronts aragonès i madrileny va implicar una proliferació de nous centres assistencials hospitalaris a la rereguarda catalana per tal d'atendre'n els ferits.
- els corrents de pensament imperants en aquell moment comportaven la universalització de la sanitat.

Imatge de la façana principal de l'Hospital de Sang de Cambrils.
Arxiu Municipal de Cambrils (cedida per Dolors Buil Berengué). Núm. reg. 8915-1.

TESTIMONI: "Tot sovint arribaven ambulàncies amb ferits, que els portaven de l'hospital de Cambrils. Com que era el primer hospital que es trobava venint del front, era allà on els deixaven, ja que molts cops n'hi havia de greus i venia d'unes hores que es poguessin salvar". COMPANY, Joaquim. *Sis anys fora de casa*. Barcelona: Viena edicions, 1999, pàgina 77.

■ El Parc Samà: el CRIM i l'allistament forçós

La gran finca dels marquesos de Marianao va ser requisada per l'ajuntament de Cambrils l'estiu de 1936 i transferida a la Generalitat de Catalunya el 1937. Les terres van ser col·lectivitzades i el palau i els jardins van ser ocupats des de la tardor de 1936 com a quarter de la 32a Divisió del comandant Eduardo Medrano (Columna Medrano). El van ocupar sobretot oficials, que es devien instal·lar al palau. Probablement els milicians i soldats vivien a prop de les fortificacions de la costa que havien de vigilar.

Des de mitjans de 1937 s'hi va instal·lar el Centre de Reclutament i Instrucció Militar (CRIM) número 9. Els CRIM es van crear per tot Catalunya per tal de concentrar els soldats abans d'enviar-los al front i donar formació militar als nois que encara no havien fet el soldat. Al final de la guerra va servir també com a hospital de convalescència.

El gener de 1937 part dels objectes artístics que hi havia van ser enviats al Museu de Reus, dins de la campanya de salvaguarda del patrimoni històric i documental que havia engegat la Generalitat de Catalunya i que al Baix Camp realitzava Pere Rius. D'aquesta manera, s'ha conservat una part del patrimoni artístic que hi havia al palau aixecat pel marquès de Marianao al segle XIX.

Malgrat ser una instal·lació militar, el CRIM del Parc Samà va intentar mantenir una bona relació amb la població de Cambrils, com consta la festa que van organitzar el 10 de juliol de 1938 on convidaren especialment les cambrilenques solteres i en facilitaren el transport.

Els darrers nois que van passar pel CRIM del Parc Samà van ser els que formaven part de l'anomenada "Lleva del Biberó". És a dir, nois nascuts l'any 1920, que van ser mobilitzats l'abril de 1938. Entre ells hi havia 52 cambriencs, d'entre 16 i 18 anys.

TESTIMONIS: "Va ser el 28 d'abril de 1938 quan van marxar de casa. Primer van anar a Tarragona, a la caixa de reclutes. Allà els van donar trenta pessetes que corresponien als tres dies que faltaven per acabar el mes i, sense passar per casa, els van portar directament al Parc Samà. Llavors el Parc Samà feia les funcions de centre d'instrucció de tota la província, "no sabem quants érem - diuen - però almenys havíem de ser set-cents o vuit-cents". Expliquen que allà els van posar en barracons. "Vam fer una mica d'instrucció, per saber manejar l'arma. Perquè nosaltres no sabíem res de tot això" [...] Al cap de cinc dies, el dia 2 de maig, van sortir del Parc Samà en direcció al front de guerra". Gemma Ivern i Lluís Rovira. A "Anar a la guerra als disset anys". A *Revista Cambrils* (novembre 2005).

■ El Castell de Vilafortuny: la presència internacional

A l'inici de la guerra un grup de joves de Tarragona i Cambrils van entrar al castell de Vilafortuny, se n'emportaren objectes i destruïren la capella.

Més tard el van ocupar milicians republicans fins que van ser desplaçats pels membres de les Brigades Internacionals. La zona de Vilafortuny va ser el quarter general de la XII Brigada Internacional, que portava el nom de Garibaldi. A part del castell es van utilitzar altres masos i terrenys per a l'allotjament dels soldats.

TESTIMONIS: "Russos, francesos, inglesos, mejicanos... Aquí a Vilafortuny, al castell, hi havia un quartel...". Arxiu Municipal de Cambrils. Lligall Recerca sobre el patrimoni cultural: guerra civil a Cambrils. Núm. reg. 9302-12. Entrevista a Vicenta Figueras Navarro (01/08/2006).

Altres edificis confiscats

A Cambrils es confiscaren altres edificis: per exemple el col·legi Vedruna al carrer de les Creus, que va passar a ser seu de la UGT després de ser desallotjat a inici de la Guerra Civil; l'església parroquial de Santa Maria, que es va fer servir de magatzem i després de quarter militar; o el Sindicat, premses d'oli i magatzems particulars que foren col·lectivitzats i que es detallen en el següent punt de l'itinerari.

TESTIMONIS: "El convent de les hermanes va ser de la UGT, que hi feien ball, i anava a veure el ball. Van tirar uns envans de les classes a terra i van fer una gran sala i van fer un escenari i feien ball allí. I allí hi havia los de la UGT que feien guàrdia dos a l'entrada amb unes pistoles i anàvem allí i mos deixaven passar. Els crios ens deixaven passar a tot." Arxiu Municipal de Cambrils. Recerca sobre patrimoni cultural: Guerra Civil. Núm. reg. 9303-5. Entrevista a Joan Baptista Ferrando Massagué (26/10/2007).

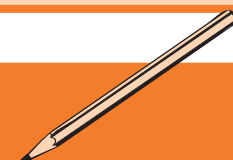
TESTIMONIS: "Bueno, l'iglésia una temporada va servir de magatzem. Hi havia garrofes fins dalt. Però encabat una temporada també va ser cuartel, va haver soldats. Si t'hi fixes a terra a l'entrar, hi ha un puesto que està cremat a terra encara, que jo hi vaig entrar quan uns soldats feien foc per escalfàs. I allí davant d'allà on hi havia una pica de batejar, allí terra hi ha tot un rotlla cremat, que allí naltros quan hi vam anar, hi havia los fusells posats així [drets], que es posaven." Arxiu Municipal de Cambrils. Recerca sobre patrimoni cultural: Guerra Civil. Núm. reg. 9303-5. Entrevista a Joan Baptista Ferrando Massagué (26/10/2007).

ITINERARI "CAMBRILS EN TEMPS DE GUERRA"

El testimoni de diversos habitants de Cambrils serveix per observar quina era la funció durant la guerra dels edificis i equipaments confiscats i analitzar el que significa tenir un Hospital de Sang o un Centre de Reclutament.

TREBALL COMPLEMENTARI A L'AULA

Es pot aprofundir en el tema del reclutament forçós a través del reportatge de "La lleva del biberó. Anar a la guerra als disset anys" publicat per la *Revista Cambrils*. A partir del testimoni d'Anton Cabré, Jaume Margalef, Anton Guri, Joan Rovira i Lleó Ferrando es pot observar com va canviar la vida d'aquestes persones des del moment que les van reclutar.

Per ampliar el tema de les víctimes civils i militars que deixa la guerra es poden fer servir les llistes de pacients i morts de l'Hospital de Sang de Cambrils. Es pot treballar a partir del certificat de defunció d'una civil que va morir a causa de les ferides de guerra ("Al servei dels ferits. Recull de fonts de l'Hospital de Sang de Cambrils". *Camins. Revista de patrimoni cultural de Cambrils*, núm. 1 (novembre de 2008), pàg. 70) i de l'anunci de l'enterrament d'un milicià mort a l'hospital ("Al servei dels ferits. Recull de fonts de l'Hospital de Sang de Cambrils". *Camins. Revista de patrimoni cultural de Cambrils*, núm. 1 (novembre de 2008), pàg. 30).

BIBLIOGRAFIA

"Al servei dels ferits. Recull de fonts de l'Hospital de Sang de Cambrils". *Camins. Revista de patrimoni cultural de Cambrils*, núm. 1 (novembre de 2008).

IVERN, Gemma; ROVIRA I BARENYS, Lluís. "La lleva del biberó. Anar a la guerra als disset anys". A: *Revista Cambrils*, núm. 195 (novembre 1995).

SALCEDA I CASTELLS, Josep. *Un segle d'arrels lasal·lianes a Cambrils (1900/2000)*. Cambrils, 2000.

Milicians, soldats i brigadistes. Exposició virtual de documents de l'Arxiu Municipal de Cambrils. Novembre de 2007.

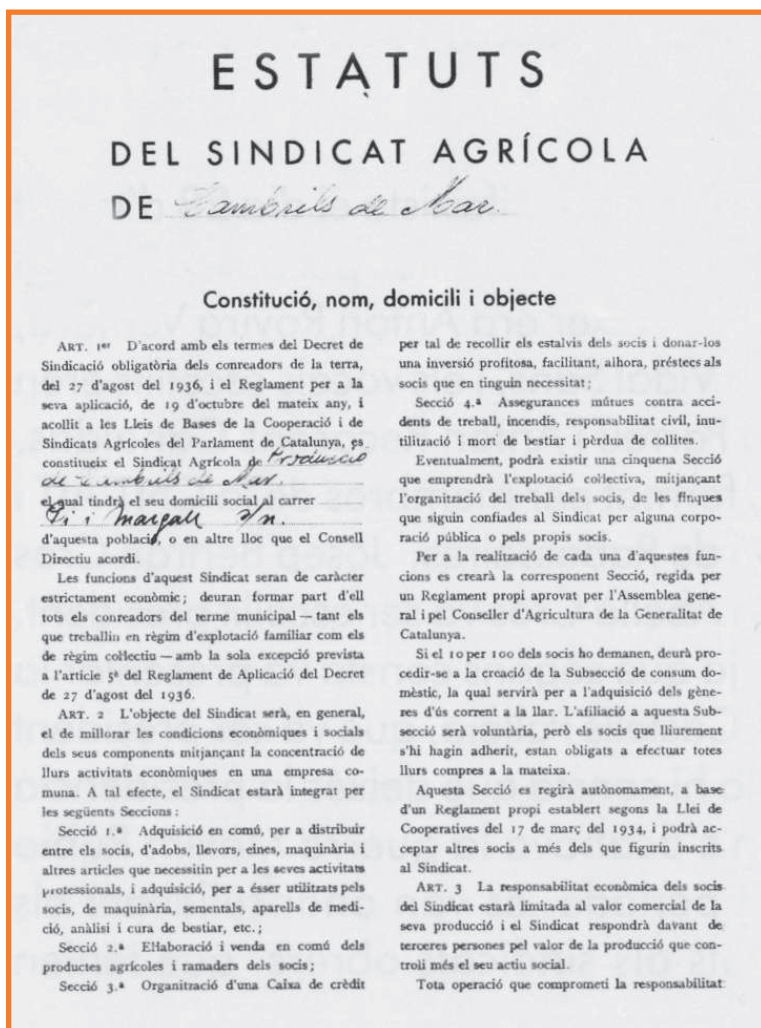
LES COL·LECTIVITZACIONS

Durant la Guerra Civil, el Sindicat Agrícola de Producció va canalitzar, de manera obligatòria, tots els productes agrícoles del poble. El 17 de novembre de 1937 el Sindicat aprovà uns nous estatuts a partir d'una ordre de la Generalitat de Catalunya del 27 d'octubre de 1936, on quedava clar l'obligatorietat de tots els conreadors del terme municipal de formar part del Sindicat i de l'aportació de tots els productes a l'entitat.

El Sindicat va seguir amb la seva activitat principal al celler construït pocs anys abans (l'elaboració i comercialització del vi i els seus derivats) però també es va fer càrrec de comercialitzar altres productes agrícoles com oli, patates, avellanes i garrofes. Aquest últim era un producte molt apreciat i el Sindicat el donava a canvi d'aliments com sucre o bacallà que després es venien a la població a través del racionament.

Una altra activitat del Sindicat era la recollida de productes i aliments destinats a la intenció militar i donatius pels fronts de guerra no sempre de manera voluntària.

No només es va col·lectivitzar el Sindicat, sinó que altres elements del municipi també van ser requisats. És el cas de diverses premses d'oli i magatzems de particulars. Han arribat fins als nostres dies comunicacions fetes entre l'octubre i el novembre de 1937 a tres premses d'oli on la Junta Rectora del Sindicat els comunicava que, d'acord amb un decret de la Generalitat, passaven a ser usades pel Sindicat.

Estatuts del Sindicat durant la Guerra Civil.

SIURÓ SALVADÓ, Josep Maria. *Del Sindicat d'ahir a la cooperativa d'avui. Cambrils 1902-1998*. Cambrils: Cooperativa Agrícola i Caixa Agrària de Cambrils, 1999.

ITINERARI "CAMBRILS EN TEMPS DE GUERRA"

A partir dels estatuts del Sindicat de l'any 1937 observarem com el caràcter obligatori de la col·lectivització no només afectava als socis sinó també a tota la població del terme municipal. Es ressaltarà també l'esforç que va haver de fer la població, en circumstàncies on l'accés als productes era prou difícil, amb les donacions obligatòries a la intenció militar.

BIBLIOGRAFIA

SIURÓ SALVADÓ, Josep Maria. *Del Sindicat d'ahir a la cooperativa d'avui. Cambrils 1902-1998*. Cambrils: Cooperativa Agrícola i Caixa Agrària de Cambrils, 1999.

L'AGRÀRIA I EL POLVORÍ: LES SOCIETATS CÍVIQUES

A finals del segle XIX, Cambrils va conèixer l'expansió del moviment associatiu característic de l'època. Durant la Segona República, es manifestà una politització de les associacions locals, fins al punt d'arribar a l'enfrontament i l'oposició.

Durant la Segona República hi havia quatre societats cíviques principals que comptaven amb cafès per a la tertúlia, sales de teatre o concerts:

- La Unió Agrària: l'antic Centre Catòlic d'Obrers creat el 1902. Una societat recreativa de tendències conservadores i moralitzants. Durant la Segona República canvià el nom pel d'Unió Agrària Autonomista i es convertí en una entitat catalanista polititzada, en defensa dels ideals de tradició, família, religió i el de la propietat agrària.
- El Porvenir: creada el 1901 com a societat coral. Agrupava sectors més transversals no gaire polititzats. Era coneguda com la *Cadira*.
- La Societat de Treballadors de la Terra: coneguda com el *Polvorí*. Va ser fundada el 1931 i va tenir una clara defensa dels ideals republicans: millora de les condicions laborals, laïcisme i divulgació de la simbologia republicana.
- El Pòsit de Pescadors: constituït el 1924 com a cooperativa de consum, llotja de peix, socors mutus i centre recreatiu. No es va posicionar clarament en l'aspecte polític, però acollí actes de caràcter republicà.

La politització ideològica d'alguna d'aquestes societats comportà fets com el tancament temporal de la Societat de Treballadors arran dels Fets d'Octubre o el canvi de nom del Centre Catòlic per Unió Agrària en començar la República. Les juntes de les diferents entitats s'adaptaren als successius canvis polítics. El Porvenir sembla que no trobà el seu lloc en la bipolarització i acabà desapareixent, mentre que la Societat de Treballadors, representant de la UGT a Cambrils, liderà el sindicalisme local durant la guerra.

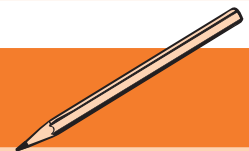
L'arribada de la Guerra Civil acabà amb aquesta intensa activitat i no només per causes socials o polítiques. Tant el Centre Catòlic com el *Polvorí* disposaven de dos locals contigus al carrer de Sant Plàcid, que foren simultàniament bombardejats durant la guerra per l'aviació franquista.

ITINERARI "CAMBRILS EN TEMPS DE GUERRA"

Durant l'itinerari es parlarà de l'*Agrària* i el *Polvorí* per conèixer l'activitat social que continuaren desenvolupant durant la guerra i per introduir el tema dels bombardejos a la població civil.

TREBALL COMPLEMENTARI A L'AULA

A través d'un debat, es pot crear un grup de discussió sobre la importància que té l'activitat social per a una població. Es pot comparar el paper que tenen les entitats i associacions en l'actualitat amb el que tenien en el passat. Seguidament es pot observar com aquesta activitat es veu interrompuda amb el franquisme i els motius que tenia el règim per prohibir les activitats socials.

BIBLIOGRAFIA

TARÉS LAGUNAS, Manel; MARTÍ ESTRADA, Ignasi. *Societats cíviques i ideologia durant la Segona República a Cambrils (1931-1936)*. VIII Congrés d'Història Local de Catalunya. Barcelona: 2005

ELS BOMBARDEJOS A LA POBLACIÓ CIVIL

Una de les realitats més colpidores de la Guerra Civil van ser els atacs aeris. Per primer cop a la història, la població civil de la rereguarda es va convertir en objectiu militar. Aquest era un tipus de guerra nova i desconeguda. La població no estava preparada per patir bombardejos aeris i es desconeixia la seva potència destructora i desmoralitzant.

L'objectiu del bombardeig depenia del cas: podia consistir a destruir les comunicacions, per això s'atacava la carretera, el ferrocarril o els ports; o bé les instal·lacions industrials. Però allò que es buscava en molts casos era esfondrar la moral de la població civil, la seva capacitat de resistència al terror.

Els bombardeigs sobre la població civil del bàndol republicà van començar a Madrid, la tardor de 1936. Es van repetir tot al llarg de la guerra, de manera continuada i amb episodis de gran violència: per exemple, pel febrer de 1937, contra la població civil que fugia de Màlaga, o a la primavera de 1937 contra Durango i Gernika. Aquest darrer, que va tenir lloc el 26 d'abril, dia de mercat, va destrossar la vila amb bombes incendiàries i hi va deixar tres mil morts.

■ Els bombardejos a Cambrils

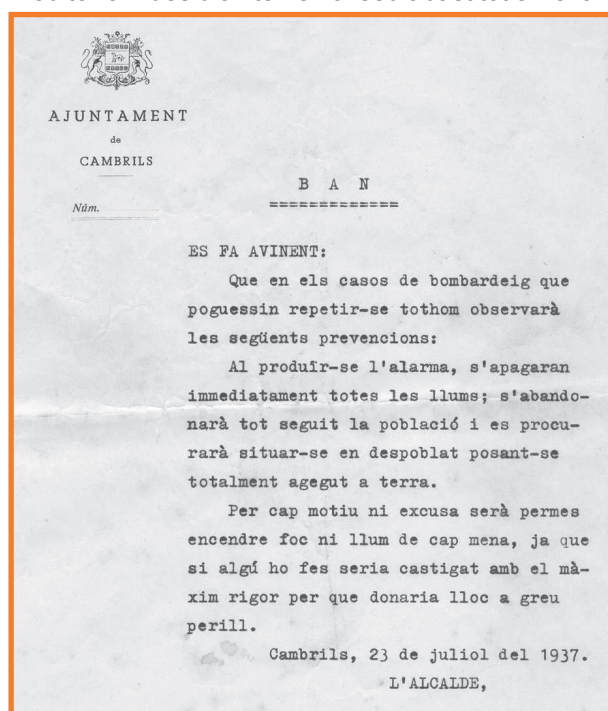
Els primers bombardejos sobre Catalunya van ser a finals de febrer de 1937 i al Camp de Tarragona van arribar el 9 d'abril. El primer bombardeig de l'aviació franquista sobre Cambrils va ser a les deu de la nit del 19 de juliol de 1937, un hora després d'haver bombardejat la ciutat de Tarragona. Tres avions van bombardejar el barri marítim de la platja de Cambrils i les proximitats del ferrocarril. A conseqüència de les explosions, va morir una nena de 13 anys i un home de 40 anys i hi va haver set ferits, un d'ells greu.

Donada la seva situació estratègica (lloc de pas de les tropes cap al front, el port, la carretera general, la via ferroviària, la proximitat amb Tarragona i Reus) i les seves infraestructures d'interès militar (la presència d'un centre militar i l'hospital de guerra), Cambrils es va convertir en objectiu de bombardejos sistemàtics, com queda demostrat pels més de 15 atacs que va patir per part de legió Còndor alemanya (el Heinkel, He-59) i la legió italiana (els Savoia s-81 i S-79) amb base a les illes Balears. La precipitada derrota republicana a les illes Balears va facilitar al bàndol franquista una autèntica plataforma aèria al mig del Mediterrani des d'on tenien al seu abast tot el llevant peninsular majoritàriament republicà.

Una de les zones bombardejades va ser el carrer de Sant Plàcid, on es van destruir totes les cases d'una part del carrer. El 1938 els bombardejos es van intensificar notablement, sobretot a l'estiu, arran de la batalla de l'Ebre. Entre els dies 29 i 31 de juliol de 1938, Cambrils va ser bombardejat cada dia. Els bombarders atacaven Cambrils en operacions en què Tarragona i Reus també eren objecte de les bombes franquistes.

Pel que fa als bombardejos, sembla que el darrer es va esdevenir el 20 de desembre de 1938, a poques setmanes de l'ocupació del municipi per part de les tropes franquistes. Com a balanç final de la guerra, els estralls de les bombes a Cambrils van ocasionar almenys onze morts, la destrucció de cinc edificis i danys en quinze més.

Aquests atacs aeris han quedat recollits en les edicions de *La Vanguardia* dels dies 21 de juliol de 1937, 15 i 16 de març, 2 d'agost de 1938 i 31 de desembre de 1939.

Ban sobre l'actuació en cas d'alarma.

Arxiu Municipal de Cambrils. Lligall Bans i edictes (1937).

L'hidroavió

Un dels successos més coneguts succeïts en relació als bombardejos va ser el de l'abatiment d'un Heinkel-59 alemany amb quatre tripulants a bord la nit del 21 de març de 1938, a causa de l'onada expansiva de l'explosió d'un camió carregat d'explosius que l'hidroavió estava metral·lant.

El succés va tenir lloc prop del santuari de la Mare de Déu del Camí. L'ona expansiva va deixar un profund cràter sobre la carretera, va trencar vidres i va esberlar parets d'algunes cases del poble. L'avió va planejar fins estavellar-se i van morir calcinats tres dels seus tripulants; foren també molt afectades per l'ona expansiva les cases del carrer de les Creus.

Aquest fet va quedar fortament marcat en el record dels cambrilencs. També va tenir un gran impacte a les poblacions del voltant, ja que l'explosió es va sentir des de llocs tan allunyats com Reus o la Canonja. Va ser recollit a la portada de *La Vanguardia* del dia 22 de març de 1938. En un inici es va atribuir l'abatiment de l'hidroavió a l'aviació republicana.

Durant la Guerra Civil, la presència dels hidroavions van ser contínua. A la imatge, hidroavió amarrat al port de Cambrils (1937).

Arxiu Municipal de Cambrils (cedida per un propietari desconegut).
Núm. reg. 7791-15.

ITINERARI "CAMBRILS EN TEMPS DE GUERRA"

A partir del testimoni de les persones que van viure els bombardejos, es parlarà de la por de la població en el moment en què sonaven les sirenes i els avions sobrevolaven Cambrils. S'observarà el protocol i les normes que va establir l'Ajuntament i que s'havien de seguir en cas d'alarma, a partir de 3 bans.

TREBALL COMPLEMENTARI A L'AULA

A l'aula es pot observar com van ser els bombardejos a nivell local i el ressò que la premsa en feia a partir de les edicions dels dies 21 de juliol de 1937, 15 i 16 de març, 2 d'agost de 1938 i 31 de desembre de 1939 de *La Vanguardia*. Es troben digitalitzats a l'hemeroteca de la pàgina web de *La Vanguardia*.

BIBLIOGRAFIA

MORENO, Jordi. "L'hidroavió que va caure prop de l'Ermida". A *Revista Cambrils*, núm 389 (febrer 2006).

GORT JUANPERE, Ezequiel. "Notícia d'alguns atacs aeris contra Cambrils durant la batalla de l'Ebre". A *L'Arxiu t'informa. Butlletí de l'Arxiu Municipal de Cambrils*, núm 18 (setembre 2008).

ELS REFUGIS ANTIAERIS

A Cambrils, com a tot arreu, les úniques respostes possibles a aquesta perill aeri van ser fugir als masos del terme —en el cas de les famílies que en disposaven— i construir refugis subterrànics on amagar-se durant les alarmes.

Dies després dels primers bombardejos, a Cambrils es va emetre un ban per prendre mesures de prevenció en cas de produir-se un altre atac. Aquestes mesures consistien en apagar tots els llums en sentir l'alarma d'avís, abandonar el poble i "situar-se en despoblat posant-se totalment ajagut a terra". És aleshores quan els comitès locals de la UGT, el PSUC i les Joventuts Socialistes Unificades van demanar a l'Ajuntament la construcció immediata de refugis.

Després d'aquests fets, Cambrils va començar a construir refugis antiaeris mentre es fortificava la costa per prevenir un possible atac per mar, que mai s'arribà a produir.

L'Ajuntament va crear una Comissió Permanent de Treball i Obres Públiques. El 19 de febrer de 1937 es féu una crida als treballadors del ram de la construcció i als propietaris de les pasteres per realitzar treballs de fortificació a la costa. L'organització dels treballs es va fer a principis de març. Es va assignar un número a cada persona del poble útil per al treball (es consideraven útils tots els ciutadans de 18 a 60 anys) i la jornada de treball es repartia en torns de cinquanta persones. Els treballadors havien d'acudir al lloc de treball amb l'eina (pic, pala o aixada). El 13 de maig es van donar per acabats els treballs voluntaris de fortificacions.

A banda dels refugis construïts per particulars, coneixem l'existència de refugis antiaeris públics al carrer de les Creus, al carrer de l'Hospital, a la plaça d'Espanya, al col·legi La Salle i a l'estació del tren.

REFUGIS DOCUMENTATS

- 1 Carrer de les Creus
- 2 Plaça d'Espanya
- 3 Torre del Llimó
- 4 Carrer de l'Hospital
- 5 Col·legi La Salle
- 6 Sindicat
- 7 Carrer de Pere III
- 8 Estació del ferrocarril
- 9 Zona del carrer Colom i la plaça Aragó
- 10 Carrer Pau Casals
- 11 Carrer Consolat de Mar

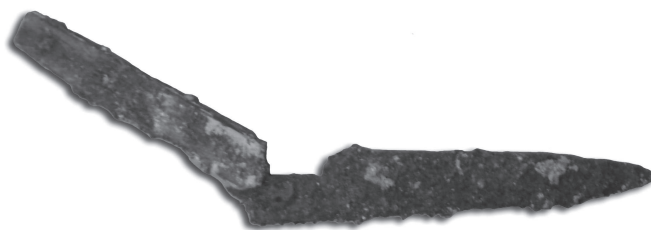
El refugi del carrer de les Creus

El refugi del carrer de les Creus, construït el 1937, és un refugi públic d'una sola galeria feta amb obra de les bòbiles locals i coberta amb volta. Les entrades al refugi eren a la plaça de l'Església, davant del número 37 del carrer de les Creus i a l'interior de l'actual col·legi Vedruna, que en aquella època va ser confiscat i utilitzat com a seu del sindicat UGT. L'estreta galeria està situada entre 8 i 10 metres de profunditat i el seu traçat sinuós estava pensat per fer disminuir l'efecte de l'ona expansiva de les bombes.

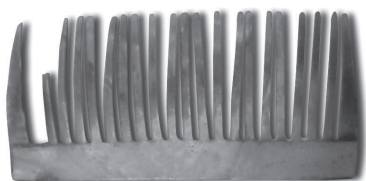
El 2006, en el transcurs de les obres de remodelació del Nucli Antic, van aparèixer les restes de l'accés al refugi a la plaça de l'Església. Els treballs de documentació arqueològica posteriors van permetre recuperar tota una sèrie d'objectes que testimonien el seu ús i que estan conservats al Museu d'Història de Cambrils.

Ampolla

Navalla

Pinta de monyo

Objectes recuperats a la intervenció arqueològica del refugi del carrer de les Creus.

ITINERARI "CAMBRILS EN TEMPS DE GUERRA"

A partir d'un mapa de Cambrils actual s'observaran els refugis dels quals hi ha constància. Juntament amb les normes d'utilització dels refugis es parlarà de la seva creació i de qui els construïa i amb quins mitjans.

Per finalitzar l'itinerari s'accedirà al refugi del carrer de les Creus i s'observaran els objectes que s'hi van trobar, conservats actualment al Museu d'Història de Cambrils.

TREBALL COMPLEMENTARI A L'AULA

Veure el reportatge "Els refugis antiaeris de Cambrils" emès per TV Cambrils i realitzat per l'Arxiu Municipal de Cambrils i pel Museu d'Història de Cambrils el 2007. El museu posa a disposició dels centres aquest material.

BIBLIOGRAFIA

TARÉS, Manel; MARTÍ, Ignasi "Els refugis antiaeris de Cambrils". A *Revista Cambrils*, núm. 415 (febrer 2006).

AURIGA SERVEIS CULTURALS. "La memòria de la pau. Itinerari educatiu". Cambrils: Museu d'Història de Cambrils, 2009.

EL RACIONAMENT

El trencament dels circuits comercials, l'aïllament internacional que afectava la República i la necessitat de sostenir l'exèrcit van fer que ben aviat comencessin a faltar productes bàsics a les botigues i al Mercat Municipal. Aquest fet comportà que els productes de primera necessitat s'apugessin considerablement i que aparegués un sistema clandestí de proveïment d'aliments, anomenat estraperlo.

A les seves memòries, Josep M. Vidal comenta que es practicava l'intercanvi de productes de primera necessitat i que del Delta es portava arròs mentre que a Cambrils es produïen patates i oli. Però malgrat que Cambrils era productor d'oli també hi hagué mancances i sorgiren les "olieres", grups de dones de Barcelona que venien a Cambrils per intentar adquirir un litre d'oli a canvi d'altres productes com sucre, tabac o teixits.

A partir del mes de febrer de 1937, la Generalitat va crear el racionament per limitar els aliments que podia consumir cada persona. Es va fixar la quantitat de pa, patates, llegums, llet que cadascú podia comprar o consumir. Fins i tot es va limitar el consum de sucre als cafès. D'aquesta manera, els productes del camp com el blat, l'oli, les patates i les garrofes van ser intervinguts. Les garrofes s'emmagatzemaven a l'església parroquial de Santa Maria i van arribar fins al sostre de l'altar major.

Les famílies tenien una cartilla que indicava quantes racions tenien dret a rebre i presentant-la podien anar a comprar a les botigues. Cada municipi portava el control de les persones que hi vivien i que, per tant, tenien dret a rebre el racionament. Per evitar que ningú constés en les llistes de racionament de dos municipis, quan algú volia traslladar-se a viure a una altra població havia de donar-se de baixa del racionament de la primera, i quan presentava el document de baixa era donat d'alta en el seu lloc de destinació.

L'Ajuntament de Cambrils va intervenir en la recerca de menjar per proveir les botigues i feia recomptes del que es necessitava. D'aquesta manera, per proveir-se de farina anaven a Reus a la Delegació Comarcal de la Conselleria de Proveïments de la Generalitat. El consistori havia de comunicar quanta farina necessitava cada forner del poble en funció de les persones que tenia assignades cada forn. Es calculaven 250 gr. de pa per persona i dia, corresponents a 220 gr. de farina i aquest constituïa bona part de la dieta diària.

A part de farina, l'Ajuntament també comprava altres productes a través del delegat municipal de proveïments que els anava a buscar amb un dels camions de l'ajuntament. Fins i tot es van arribar a buscar productes bàsics al Pallars, com ho indica una carta que l'Ajuntament va escriure al Sindicat Agrícola Cooperatiu de la població de Figuerola d'Orcau per comprar patates.

ITINERARI "CAMBRILS EN TEMPS DE GUERRA"

Durant el recorregut es parlarà de la tasca que va desenvolupar l'Ajuntament, situat a la plaça Espanya, durant la Guerra Civil i més concretament en la construcció dels refugis públics i en el repartiment del racionament. A través de la fotografia, de la norma que la Generalitat va enviar als ajuntaments en la que es limitava fins i tot el sucre pels cafès, i de la carta per la compra de patates al Sindicat Agrícola Cooperatiu de Figuerola d'Orcau, s'analitzarà la situació de la població per a la obtenció d'aliments bàsics.

BIBLIOGRAFIA

VIDAL i MAS, Josep Maria. *El llarg camí d'un poble*. Cambrils: Ajuntament de Cambrils, 1990.

Menjar en temps de guerra. Exposició virtual de documents de l'Arxiu Municipal de Cambrils. Novembre de 2007.

LA PERSECUCIÓ IDEOLÒGICA: MORT I EXILI

L'esclat de la guerra va provocar una forta persecució religiosa, especialment els primers mesos del conflicte bèl·lic a les regions controlades per la República. Des dels governs de l'Estat, de la Generalitat i de molts municipis es va intentar controlar aquells elements més radicals que provocaren la mort de sacerdots, monges, religiosos i civils. Al Camp de Tarragona, els sacerdots de les parròquies també van ser perseguits i fins i tot executats només pel fet de ser capellans. El rector de la parròquia de Santa Maria de Cambrils, Mn. Isidre Fàbregues, que va viure a la rectoria fins al juliol de 1936, va ser executat. Després, la rectoria va ser confiscada pel POUM.

Com ja s'ha comentat anteriorment, just començar la guerra, el dia 21 de juliol un grup de persones suposadament vingudes de Reus va arribar a Cambrils amb la intenció "de cremar convents" però l'Ajuntament els va negar cap tipus de col·laboració ni autorització. Malgrat tot, el mateix vespre van ser desallotjats els germans, aspirants i monges de la col·legi la Salle, del convent de Sant Josep i del col·legi Vedruna. Es van repartir els aspirants i els germans més grans entre les famílies cambrilenques. Els germans més joves es van dirigir a Barcelona o a València i molts d'ells no hi van arribar mai perquè van acabar detinguts o afusellats en algun punt del recorregut.

Durant els mesos de revolució també es van assaltar altres edificis religiosos, com l'església de Santa Maria i l'ermita de la Mare de Déu del Camí.

■ El cardenal Vidal i Barraquer

El cardenal Vidal i Barraquer també va ser detingut durant els primers mesos del conflicte per un grup anarquista procedent de l'Hospitalet de Llobregat quan van saber que estava refugiat al monestir de Poblet. Va ser dut a la presó de Montblanc on, gràcies a les gestions de la Generalitat de Catalunya, va poder ser rescatat i embarcat en un vaixell italià que el va portar a l'exili.

Conegut avui en dia com el Cardenal de la Pau, Vidal i Barraquer va intentar des de l'exili convertir-se en un mediador entre els dos bàndols enfrontats i és per això que es negà a firmar la carta col·lectiva que l'episcopat espanyol va redactar a través del cardenal Gomà l'1 de juliol de 1937 en suport al general Franco i es posicionà al costat dels militars revoltats. Aquest fet provocà l'enfrontament del cardenal amb el règim franquista que anà més enllà de la seva mort el 1943 i de la dictadura, ja que les seves despulles no van poder tornar a Catalunya fins al 1978.

Inauguració de l'estàtua del cardenal Vidal i Barraquer el 1978.

Arxiu Municipal de Cambrils. Núm. reg. 7797-6-4.

ITINERARI "CAMBRILS EN TEMPS DE GUERRA"

La plaça Espanya ha estat testimoni de grans esdeveniments de Cambrils. Així doncs, l'observació de dues imatges d'aquesta plaça, abans i després de la Guerra Civil, exemplifiquen el canvi de mentalitat religiosa per part del govern i de la situació que estava vivint l'església. L'any 1935 es va confondre l'escultura que hi havia sobre la font amb una imatge religiosa i va ser destruïda. El 1947, amb motiu de la celebració de la Santa Missió es col·locà una creu de grans dimensions a la plaça.

La persecució de l'Església ens donarà peu per parlar de l'afusellament del rector Isidre Fàbregues i de l'exili del cardenal Vidal i Barraquer, que es reforçarà amb la imatge del retorn de les despulles l'any 1978.

Finalment, el testimoni de Fernando Ortoneda Bages ens servirà per exemplificar l'exili que van patir nombrosos cambrilencs amb l'arribada de les tropes franquistes.

TREBALL COMPLEMENTARI A L'AULA

Podeu buscar més informació sobre què era la carta dels bisbes i aprofundir en els motius que va tenir el cardenal Vidal i Barraquer per no firmar-la.

Com a treball complementari també podeu veure el reportatge *Vidal i Barraquer. Coherència i exili*, amb guió de l'Arxiu Municipal de Cambrils i el Museu d'Història de Cambrils, produït per Ràdio Televisió de Cambrils.

BIBLIOGRAFIA

MAURI ÁLVAREZ, Margarita. *El pensament del cardenal Vidal i Barraquer*. Ajuntament de Cambrils, 2005.

MUNTANYOLA, R. *El Cardenal Vidal i Barraquer*. Comissió organitzadora del centenari del naixement del Cardenal Vidal i Barraquer. Valls, 1968.

RAVENTÓS I GIRALT, Josep. *Francesc Vidal i Barraquer*. Barcelona: Labor, 1993.

SALCEDA I CASTELLS, Josep. *Un segle d'arrels lasal·lianes a Cambrils (1900/2000)*. Cambrils, 2000.

LES CONSEQÜÈNCIES DE LA GUERRA

A partir d'abril de 1939 començava a tot el territori espanyol una nova etapa de la seva història sota la dictadura franquista, la qual inicià un procés de repressió vers els vençuts. Les depuracions de funcionaris i càrrecs públics, i la persecució de les persones compromeses amb la República, sovint amb penes de mort, presó, treballs forçats o l'exili. Durant els primers anys del franquisme se seguiren processos contra diversos cambrilencs, dels quals es demanaven antecedents polítics i socials. Aquests informes, sol·licitats per les autoritats competents, eren emesos des de Cambrils i catalogaven a les persones en tres grups: "adictos, desafectos e indiferentes".

El sistema autàrquic franquista feia que els productes bàsics continuessin racionats. A causa d'aquesta escassetat s'havia de recórrer al mercat negre, l'estraperlo, que en segons quins moments va agafar un volum més gran que la distribució legal. A aquest fet, s'hi havia d'afegir que durant la dècada de 1940 i principis del 1950 els sous estaven molt per sota de les necessitats, tal com ens indica historiador Josep Bertran. L'aïllament internacional del règim comportava a més una manca de combustible i tallades constants d'electricitat, fins al punt que algunes de les barques del port de Cambrils van haver de recuperar l'ús de les veles llatines.

La llengua catalana també va patir una prohibició de l'ús oficial i públic i, d'aquesta manera, el primer dia de ple de l'Ajuntament, el 18 de gener de 1939 es feia en castellà mentre es publicava una disposició segons la qual tots el rètols s'havien de substituir per l'idioma oficial.

Una altra de les mesures que aplicaren les autoritats franquistes va ser les normes de control moral i ideològic, amb una estricta cura de les obres de teatre que es representaven, els llibres que es venien, les pel·lícules de cinema que es projectaven a les sales del poble i si es complia la prohibició d'entrar-hi als menors de 16 anys. A Cambrils, a més a més, s'aplicà la moralitat a les platges, ja que la "cruzada de la moralidad" que va emprendre el règim exigia un comportament rigorós dins dels paràmetres d'una estricta moral cristiana.

L'escola també restaria sota control ideològic del règim i l'adoctrinament del magisteri pretenia convertir el sistema educatiu en un dels aparells de propaganda del règim i dels valors promulgats per les autoritats franquistes. Malgrat l'intent de crear una escola pública, les autoritats donaven suport a una formació patriòtica i religiosa, que es va realitzar des dels col·legis religiosos existents, i a partir dels anys seixanta de la primera escola pública de la història del municipi.

Santa Missió. Plaça Espanya, 1947

Arxiu Municipal de Cambrils (cedida per Josep Salceda Castells). Núm. reg. 19-01-03.

TREBALL COMPLEMENTARI A L'AULA

Per treballar les conseqüències de la victòria franquista, podeu elaborar una llista a classe de tots els canvis que va comportar l'establiment del règim en la vida quotidiana del poble.

També podeu fer un debat a partir de les dades següents sobre què va perdre cada bàndol durant la guerra. El bàndol victoriós, què va guanyar i quin preu va haver de pagar? Què va perdre i què va guanyar el país?

CONSEQÜÈNCIES DE LA GUERRA A CATALUNYA

	Catalunya 2.920.458 habitants segons el cens de 1936
MORTS DIRECTES	59.400 víctimes
Per repressió entre 1936-1939	8.500 víctimes
Per repressió entre 1939-1953	4.000 víctimes
Per bombardeig	5.500 víctimes
Morts als fronts	41.400 víctimes
MORTS INDIRECTES per fam, fred o malaltia	60.000 víctimes
EXILIATS	75.000 persones exiliades

Font: BASTIDA, Anna, SIERRA, Carmen, TRIBÓ, Gemma. *Guerra Civil a Catalunya. Veus dels sense nom*. Vic: Eumo Editorial, 2007.

BIBLIOGRAFIA

BERTRAN CUDERS, Josep. *El franquisme a Cambrils*. Cambrils: Ajuntament de Cambrils, 2003.

MARTÍ ESTRADA, Ignasi. *Cambrils*. Valls: Cossetània Edicions, 2004.

LA RECUPERACIÓ DE LA MEMÒRIA HISTÒRICA. LES FONTS ORALS

L'estudi de les fonts orals és una eina didàctica que ens permet entrar en contacte directe amb la realitat històrica, alhora que s'aprofundeix en el mètode científic d'investigació històrica i es treballen els valors de ciutadania.

El fet de treballar directament amb les persones que van protagonitzar o viure els fets estudiats, facilita la motivació i la participació activa de l'alumnat. L'aprenentatge és més significatiu, es fomenten els valors de respecte per les idees dels altres, es descobreix la relació del que s'estudia en els llibres amb la realitat de la vida de cada dia, es fomenta la capacitat d'establir conclusions amb més riquesa argumental, la consolidació i ampliació de continguts procedimentals i la valoració positiva del treball en equip.

La recerca de fonts orals com a fonts documentals originals per al coneixement permet experimentar totes les fases d'un procés de recerca i investigació en les Ciències Socials. L'alumnat haurà de planificar el seu treball formulant un projecte, redactant guions de treball, elaborant un procés de recollida d'informació, realitzant la transcripció d'un document original, tractant la informació,... En definitiva, haurà de participar en el disseny de la seva estratègia d'aprenentatge.

TREBALL COMPLEMENTARI A L'AULA

Us proposem que per complementar l'itinerari, els i les alumnes facin un treball d'història oral a partir de la següent seqüència didàctica:

ABANS DE L'ENTREVISTA

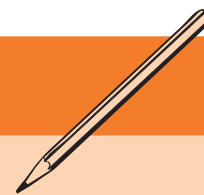
- 1- Organitzar grups de treball.
- 2- Situar i conèixer el context històric.
- 3- Tirar un o diversos temes i tenir clar quin és l'objectiu de l'entrevista. Alguns dels temes a desenvolupar poden ser:

Sobre la Guerra Civil: la vida al front, la vida a la rereguarda, el paper de la dona, els bombardeigs, l'economia de guerra, l'escola durant la guerra, la por a les represàlies, les expropiacions, els refugiats, el dia que van entrar les tropes franquistes,...

Sobre la postguerra i el franquisme: l'exili, la repressió, les presons, la vida quotidiana (el racionament, l'estraperlo,...) la resistència, la situació de la dona en el franquisme, l'escola franquista,...

- 4- Documentar-se sobre el tema concret del qual volem parlar a l'entrevista.
- 5- Cada grup ha de seleccionar un testimoni i recopilar informació de la persona per tal de poder plantejar bé les preguntes de l'entrevista.
- 6- Elaborar el qüestionari que servirà per a dur a terme l'entrevista. Treballar a l'aula com fer una bona entrevista.
- 7- Advertir de l'existència de la llei de protecció de dades. Presentar la fitxa tècnica de l'entrevista.
- 8- Quedar amb la persona entrevistada.
- 9- Comprovar la disponibilitat d'aparells d'enregistrament.

TREBALL COMPLEMENTARI A L'AULA

DURANT L'ENTREVISTA

1- A l'inici de l'entrevista caldrà omplir una fitxa tècnica de l'entrevista (pàgina 26) que inclogui també les dades personals més importants del testimoni i una autorització per a la utilització didàctica dels seus records. Caldrà demanar a la persona entrevistada que la signi.

2- Durant l'entrevista, cal presentar les preguntes prèviament al testimoni i acordar-les, crear un bon ambient, desenvolupar l'entrevista, enregistrar-la correctament i agrair la seva col·laboració.

DESPRÉS DE L'ENTREVISTA

1- Escoltar l'entrevista.

2- Transcriure el text sencer o els fragments seleccionats més significatius.

3- Redactar un resum de l'entrevista que integri els fragments de l'entrevista seleccionats i els materials cedits per la persona entrevistada. Caldrà indicar correctament totes les referències, tant dels fragments de les entrevistes com dels materials cedits.

4- Elaborar un dossier amb:

- Títol del tema i nom del testimoni.
- Fitxa tècnica del projecte degudament complimentada i firmada.
- Context del tema que serveixi per situar i introduir l'entrevista.
- El resum de l'entrevista.
- Còpies dels documents utilitzats, si cal.

5- Si la feina s'ha elaborat prèviament a l'itinerari, el professorat seleccionarà juntament amb l'alumnat fragments de les entrevistes que es relacionin amb els temes que es treballen durant l'itinerari "Cambrils en temps de guerra". Aquests fragments es portaran impresos per tal de ser comentats durant l'itinerari. D'aquesta manera ens permetrà observar com la història no l'escriuen els llibres sinó les persones a través de les seves vivències.

6- El centre educatiu pot organitzar un treball web, CD, llibre o exposició amb el treball realitzat.

7- Es presentarà una còpia de la gravació de l'entrevista, de la fitxa tècnica i, si s'escau, del treball que se n'ha fet, juntament amb el document de cessió a l'Ajuntament de Cambrils (pàgina 26).

CONSELLS PER A FER UNA ENTREVISTA

1- Cal documentar-se abans sobre el tema del qual volem parlar per saber quines preguntes volem fer.

2- Cal preparar les preguntes, seleccionar les més importants i organitzar-les per temes.

3- Cal recordar sempre per què fem l'entrevista i què volem saber al fer-la.

4- L'entrevista ha de finalitzar en un temps raonable. Ha de durar d'entre 15 i 30 minuts. Per això cal pensar quin número de preguntes són les correctes.

5- És recomanable fer una pregunta cada cop. Si quan entrevistem fem moltes preguntes alhora, la persona respondrà solament a una d'aquestes preguntes.

6- Una entrevista no és un diàleg. El principal objectiu de l'entrevista és fer que la persona entrevistada ens expliqui la seva història. Per això, qui entrevista no ha de parlar molt. Solament quan sigui necessari, per crear un bon clima o per guiar la conversa cap als temes que volem tractar.

7- No s'ha d'interrompre a l'altra persona quan parla. Si porta molta estona parlant d'una altra cosa, s'ha de buscar la manera de tornar al tema de l'entrevista de manera amable.

Podeu trobar més recursos a:

BERNAL, M. Dolors, CORBALÁN, Joan, *Eines per a treballs de memòria oral*. Generalitat de Catalunya, Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació, Direcció General de la Memòria Democràtica, 2008.

FITXA TÈCNICA DE L'ENTREVISTA

DADES DE L'ENTREVISTA

Títol del projecte:

Llistat de temes tractats:

DADES PERSONALS DE LA PERSONA ENTREVISTADA

Nom i cognoms:

Adreça actual:

Telèfon actual:

Data i lloc de naixement:

Lloc on vivia en el moment que es tracta al projecte:

Ocupacions laborals:

DADES DE L'EQUIP ENTREVISTADOR

Noms i cognoms:

Dia, lloc i durada:

AUTORITZACIÓ PER A LA UTILITZACIÓ DIDÀCTICA DEL MATERIAL DE L'ENTREVISTA

Jo, (nom de l'informant) amb NIF (núm. NIF) AUTORITZO l'equip entrevistador del centre (nom el Centre) tutoritzat per (nom del professor tutor) a fer ús didàctic del material obtingut durant l'entrevista i a cedir-lo amb plenitud de drets a l'Arxiu Municipal de Cambrils.

Jo (nom del professor tutor), com a professor del centre (nom del centre d'ensenyament) i tutor de l'equip entrevistador, garanteixo que totes les dades personals obtingudes en aquest full seran utilitzades amb la finalitat, amb la forma i amb les limitacions i els drets que concedeix la Llei Orgànica 15/1999, de Protecció de Dades de Caràcter Personal. Aquestes dades s'incorporaran als fons de l'Arxiu Municipal de Cambrils. Garantim que les dades són confidencials i d'ús exclusiu d'aquest projecte. Per tal de modificar o cancel·lar les dades dirigiu-vos a l'Arxiu Municipal de Cambrils.

Cambrils, a (data)

(nom de l'informant)

NIF (núm. NIF)

(nom del professor tutor)

NIF (núm. NIF)

CESSIÓ DE REPRODUCCIÓ DE DOCUMENTS A L'AJUNTAMENT DE CAMBRILS

Jo, (nom del tutor), amb NIF (núm. de NIF), com a professor del centre (nom del centre d'ensenyament), actuant en nom de l'equip entrevistador i amb facultat per a cedir els drets d'explotació com a posessor d'aquests drets.

DÓNO a l'Ajuntament de Cambrils, amb destí a l'Arxiu Municipal, una reproducció de l'entrevista realitzada a l'informant (nom de l'informant) el dia (data de l'entrevista), dins de l'activitat *Cambrils en temps de guerra*.

AUTORITZO l'Ajuntament de Cambrils a reproduir aquest document en publicacions que tinguin com a finalitat la divulgació del patrimoni cultural de Cambrils. L'entrevista haurà de ser citada de la següent manera: Arxiu Municipal de Cambrils (Fons Ajuntament de Cambrils). Cedida per l'equip investigador del centre (nom del centre) dirigit pel professor (nom del tutor).

Per la qual cosa, PROPOSO l'acceptació de la donació i de la cessió dels drets d'explotació, que efectua amb les condicions abans exposades.

Cambrils, a (data)

(nom del tutor)

NIF (núm. NIF)

Produït per:

Amb el suport de:

